

Bilaga 3 – Rådata, transkribering av intervjuer

Bilaga till:

Framgångsfaktorer för ökad svensk odling av baljväxter till livsmedel

Success Factors for Increased Swedish Production of Food Legumes

Viktor Sundén

Bilaga 3 – Rådata, transkribering av intervjuer

Bilaga till:

Framgångsfaktorer för ökad svensk odling av baljväxter till livsmedel

Success Factors for Increased Swedish Production of Food Legumes

Viktor Sundén

Handledare: Georg Carlsson, SLU, Institutionen för biosystem och teknologi

Btr handledare: Mozghan Zachrison, SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi

Examinator: Erik Steen Jensen, SLU, Institutionen för biosystem och teknologi

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatarbete trädgårdsvetenskap

Kurskod: EX0495

Program/utbildning: Trädgårdsingenjör: odling – kandidatprogram

Examen: Trädgårdsingenjör, kandidatexamen i trädgårdsvetenskap

Ämne: Trädgårdsvetenskap

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: januari 2014

Omslagsbild: Soldatböna. Fotograf: Viktor Sundén

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: baljväxter, vegetabiliskt protein, bönor, linser, ärter, kvävefixering, baljväxtodling, livsmedel, svensk odling

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för biosystem och teknologi

Innehållsförteckning:

<i>Bilaga 3 – Rådata, transkribering av intervjuer</i>	1
Transkribering av intervju med Kalle, 2013-11-25	3
Transkribering av intervju med Göran, 2013-12-13	12
Transkribering av intervju med Olof, 2013-11-27	17
Transkribering av intervju med Sven, 2013-12-02	23

Transkribering av intervju med Kalle, 2013-11-25

Q: Jag tänkte först ta lite bakgrund om dig och odlingen. Hur gammal är du?

A: 28.

Q: Är det ekologisk eller konventionell odling?

A: Konventionell odling.

Q: Hur länge har du hållit på med det här, med odlingen?

A: Jag har bildat en ny firma som håller på och tar över från mina föräldrar. Den har varit i drift i snart två år.

Q: Vad har du sysslat med innan?

A: Jag har varit student. Jag har nästan en magisterexamen från Lund i Väg och vatten. Jag saknar två tentor från en fullständig examen.

Q: Är det du som driver gården?

A: Det är jag, min bror och min sambo – och mina föräldrar just nu, under den här övergångsperioden. På sikt ska mina föräldrar pensioneras. Men de är väl kvar några år till innan de riktigt kastar in handduken.

Q: Hur mycket är din sambo och din bror med?

A: De är med fullt ut.

Q: Har ni andra jobb också?

A: Nej, vi är alla sysselsatta i företaget.

Q: Så det är tre personer plus dina föräldrar?

A: Ja.

Q: Vilka grödor odlar ni?

A: Vi odlar sallad av olika slag och tillsammans med mina föräldrar har vi färskpotatis. Sen har vi kål och selleri. Det är bara grönsaker, vilket innebär att det är spetskål, vitkål och stjälselleri. Vi är stora på salladslök och har även lite buntlök, men det är inte mycket. Prydnadspumpor och ärtor och bönor då, som är det nya som har tillkommit.

Q: Hur stor är gården?

A: Vi odlar grönsaker på 55 hektar.

Q: Hur många hektar odlar ni baljväxter på?

A: Vad kan vi haft, låt oss säga 5-7 hektar.

Q: Det har ni odlat i två säsonger?

A: Egentligen en säsong. Första året var det väldigt, väldigt lite men nu har vi odlat det ett år nu när vi hade den arealen.

Q: Vad är det för jordart där ni odlar baljväxter?

A: Det är egentligen morän men vi har väldigt lätta, väldigt sandiga moräner. Det får inte vara några tunga lerjordar där man odlar grönsaker helst. Inte i vårt klimat med dessa regnmängder vi har där vi bor.

Q: Det är ett bra läge här.

A: Jo, man ser på Skåne att där det går att odla grönsaker där odlas det mycket grönsaker idag.

Q: Vad var det som motiverade er att börja med baljväxtodling?

A: Ska man ligga i framkant i branschen gäller det att vara med och testa nya saker och detta var vad som verkade vara i tiden. Vad vi upptäckte var att vi såg att i affärerna att dessa produkter tar mest hyllmeter och blir mer och mer populära. Men så kommer allt från de här tredje världen-länderna; Guatemala, Kenya och Zimbabwe är också stora, inom färskmarknaden. Vi kollar bara på färskmarknaden eftersom vi är färskmarknadsproducenter. Så där väcktes väl idén att vi skulle försöka se om detta är något som går att odla i Sverige.

Q: Ni såg att det inte fanns några svenskodlade produkter?

A: Det finns inga, det märker man nästan direkt. Vi har ju anknytning till branschen. Det är bara att höra och det var ingen som kände till någon producent direkt här i Sverige. Nu ska vi också säga att det är ingen som förser de stora grossisterna. Det finns alltid lokala odlare som säljer till enstaka butiker. Men då är det inte heller någon större sak. Vi kollar bara på om det är någon som förser hela kedjan, alltså inköparna.

Q: Vilka ärtor och bönor var det ni odlade?

A: Ja vi hade en hel del olika i vårt projekt. Vi odlade upp till tio sorter.

Q: En snygg folder här... Ni odlade alla de här?

A: Vi prövade att odla alla de här.

Q: Okej, hehe.

A: Egentligen går många av de här att odla, den du verkligen ska ta bort är sojabönan eller edamame. Som egentligen var en storfavorit bland många. Men den kräver så mycket värme. Du kan odla den i Sverige, både för industriellt och för marknaden men som vi kunde se kunde vi bara ta ut skörd under mindre än en månad. Vi kunde bara förse den svenska marknaden med denna bönan under mindre än en månad och då är det inte lönt att ha kvar den. Det är för lite tid – så den är ointressant.

Q: Men det blev bra skörd fast bara under en månad?

A: Ja det blev skörd som får klassificeras som bra men det är inte lönt att skicka in för det blev så sent på säsongen. När du skördar det så... De sorter som man vill åt här också, de fungerar inte lika bra för det blir så kort tid. Det går nog bara att odla detta för djurfoder.

Q: Men de andra...?

A: Alla andra gick att odla.

Några är mer populära än andra. Det var däremot svårare att få konsumenterna att köpa de här olika för svenska konsumenter vet inte vad de ska göra med så här många olika bönor. Det var väl lite för många. Det tar tid att ändra beteende hos människor, så enkelt ska du säga det. Det svåra är att få svenska befolkningen att veta; vad ska du göra med det här. Att introducera en ny grönsak tar väldigt lång tid och den måste vara med på populära matlagningsprogram på TV för att folk ska få nys om det.

Q: Men när ni började tänkte ni ersätta de sorter som var importerade?!

A: Det var lite vad försäljningskedjan ville, och de ville skapa ett utbud där du ska kunna plocka ihop olika.

Q: Vilka var det som var med och påverkade?

A: Detta var ett samarbete med ICA så det var framtaget efter vad ICA ville ha och vad vi ville odla.

Q: Hur länge kan de andra sorterna skördas?

A: Vad hade vi igång ärtorna på..?! Vi skördade nog ärtor under fem månader och bönor under fyra. Eller det kanske är lite överdrivet, säg fyra månader för ärtor och tre för bönor. Bönor är ju senare, de är väldigt köldkänsliga och klarar inte frosten. De kan inte sås förrän i slutet av april jämfört med ärtorna som vi sår i slutet på mars. Vi är jättetidiga här ute.

Q: Ja, det är tidigt.

A: Om du läser i era skolböcker får du inte så bönor förrän i slutet av maj. Men det stämmer inte med verkligheten – teorin som står i böckerna. De borde kanske uppdateras lite. Fast det är ju rätt egentligen för på många ställen har du frost in i maj månad, men inte här.

Q: Ja det är speciellt här. Vilka andra utmaningar eller odlingstekniska problem har ni stött på?

A: Än så länge, tack vare att vi har varit igång under så kort tid, har vi inte sett några problem alls med följsjukdomar. Det kommer säkert men det har inte kommit ännu. Vårt största problem har varit ogräs och något mögel – om det är väldigt regnigt. Det är ju så kompakta växter så de är känsliga för mycket regn. Men det har inte varit mycket problem, vi skördar ju så snabbt och kontinuerligt hela tiden. Det är mest ogräs.

Q: Hur skördar ni?

A: Vi skördar börnorna maskinellt och ärtorna manuellt. Vi har inte hittat något bra sätt ännu att skörda ärtor.

Q: Det går inte att använda samma maskin till ärtorna, som börnorna skördas med?

A: Till viss mån, men vi har inte hittat något praktiskt sätt att göra det på.

Q: Har ni försökt hitta något sätt att skörda ärtorna maskinellt?

A: Vi letar men det finns inget bra. Det finns ju inga odlingar i Europa så det finns inget att gå på. Det finns bara de odlingarna i u-länderna som odlar det mesta och de har så billig arbetskraft så de skördar för hand, vilket dessutom gör det svårt att konkurrera. Så fort du är inne på maskinell skörd får du mycket mer skador och det är en väldigt stor utmaning.

Q: Hur påverkas gården som helhet av baljväxtodlingen?

A: Det är inget konstigt med det för vi odlar inga andra baljväxter. Växtföljdmässigt har vi inga problem. I viss mån är det väldigt bra eftersom alla de här växterna är kvävebindande. Då kan vi utnyttja det och minska ner på kvävet när vi har andra grödor i växtföljden.

Q: Blir det mindre gödsling då?

A: Ja, men marginellt mindre. De binder ju lite kväve men de här är ju väldigt snabba så de hinner inte stå så länge. De hinner inte samla upp så mycket kväve. Vi kan gödsla något mindre.

Q: Har ni sett någon annan påverkan på växtföljden? Med jordbearbetning till exempel?

A: Nej.

Q: Hur skiljer sig baljväxtodlingen från de andra grödor ni odlar?

A: Framförallt är skillnaden att vi sår dessa själva. Mycket av de andra grönsakerna, driver planteringsfirmor upp små plantor som vi planterar ut. Det här är väldigt speciellt för att de här avkastar väldigt lite jämfört med de andra. Det blir för dyrt att driva upp plantor, du måste så det själv.

Q: Går det bra att få tag på utsädet?

A: Ja och nej. Det går att få tag på, absolut. Vissa sorter är lite svårare att hitta och som kostar lite mer. Till exempel den lila sockerärtan – den finns inte i Sverige så den får vi beställa från utlandet. Lite såna speciella saker. Det är inget konstigt men det krävs lite mer kontakter.

Framförallt är det enklare för oss att köpa direkt från utlandet än att blanda in en fröfirma i Sverige. Det blir extraavgifter och det måste ändå komma från samma firma i utlandet.

Q: Har ni behövt göra några ekonomiska och kunskapsmässiga investeringar när ni började med baljväxtodlingen?

A: Ja vi har ju lagt ner mycket tid på att efterforska de här produkterna för att se hur man odlar de. Lärt oss själva. Vi har läst allmänt om hur man odla, hur det fungerar, de odlingar som finns i Europa, det finns lite om bönor. Se hur de fungerar. Vi har ändå investerat i en maskin som skördar börnorna. Så ja, det har varit vissa investeringar vi fått göra.

Q: Men ni har mest läst er till information – ni har inte haft kontakt med några andra odlare?

A: Nej, vi har läst på själva.

Q: Ekonomiskt är det mest maskinen för att skörda börnorna?

A: Ja, det är det stora i det hela.

Q: Du sa att ni började med baljväxtodling när ni såg hur situationen ser ut i affärerna och ni ville testa en ny grej. Har ni fått stöd från omgivningen på något sätt?

A: När vi såg det gick vi igenom våra försäljare, alltså våra grossister, och frågade de stora kedjorna om de var intresserade. Och där skapades kontakten eftersom de var intresserade. Då började vi diskutera ett projekt.

Q: Har ni haft någon kontakt med konsumenter?

A: Vi har ingen kontakt med direktkonsumenterna utan vi har bara kontakt med våra inköpare och så kommer det i nästa steg till inköparna för de stora återförsäljarna i Sverige.

Q: Vet du, genom inköparna, vad konsumenterna tycker?

A: Vi har själva märkt. När du har tio olika produkter, även om det var några som det inte blev så mycket av. Vi har märkt själva att många av de här inte är så eftertraktade. Till exempel purpurbönan, den är egentligen en vanlig haricots verts, alltså grön böna, med en annan färg och lite andra egenskaper. Den är inte lika aktuell för att den har du tagit fram för färgens skull men den andra smakar bättre. Den var inte så populär så den har inte gått åt. Vi har märkt skillnader även under säsongen, mot hösten blev vaxbönan mer populär medan tidigt på våren var den gröna bönan kanske godare. Så det har växlat lite men det är också svårt att säga för vi har bara tydligt märkt att vissa av de här kan vi ta bort – som det inte alls varit efterfrågan på. Medan andra har växlat. Sen är det väldigt speciellt, för att som jag sa innan, så fort det kommer med i något aktuellt matlagningsprogram så stiger efterfrågan jättemycket under en kort period, sen avtar det igen. Det är tyvärr för tidigt för att kunna se trender. Men vi har märkt på senare tid att det blir mer populärt att använda ärtor och bönor i Sverige. Just på färsksidan i alla fall märker vi en större efterfrågan. Nu har inte vi varit med men det är vad vi har hört från handeln, att det stiger.

Q: Kommer ni fortsätta nästa säsong med alla sorter eller kommer ni utesluta några av de ni testade denna säsong?

A: Jag vill utesluta några som inte har varit någon efterfrågan på. Bland annat den här purpurbönan till exempel. Och borlottibönan, den kan säkert vara mycket användbar men det har inte varit någon efterfrågan på den. Så jag tror det är för tidigt för den svenska marknaden att ha en sån, det är snarare en sån som ska implementeras. Även odlingstekniskt är det rätt svårt att ha tio olika sorter. Men vi har inte haft något möte än i vinter så därför vet vi inte exakt än hur det kommer bli. Vi hoppas att det fortsätter med mera.

Q: Ni har inget samarbete med andra odlare?

A: Här finns inga andra odlare direkt. Där det finns andra odlare är när det gäller bondbönor men det är egentligen inget konstigt så där får jag inget större utbyte.

Q: Säljer ni allt till de stora, ICA...

A: Vi säljer allt till Grönsaksmästarna.

Q: Och de är kopplade till...

A: När du kollar på färsk grönsaker så finns det bara två stycken stora grossister och det är SydGrönt AB och Grönsaksmästarna AB. Sen är det några som odlar själva och säljer också men annars är det bara två stora som allt går igenom.

Q: När ni har det här samarbetet, är det lätt eller svårt att nå ut med produkterna? Du pratade om hur det var första året..

A: Men då hade vi inte nämnt det utan vi provade att odla och sen kom vi och sa att här har vi nya produkter. Då klarade inte de att sälja in det direkt. Det är inte så konstigt kanske för då är marknaden redan igång. Då insåg vi att vi måste ta andra tag. Vi måste etablera produkten under lågsäsong för att kunna odla den under högsäsong.

Q: Är det den strategin ni har?

A: Nu har vi ju kanaler in så nu är det bara att utvärdera; vad ska vi ha mer av och vad ska vi ha mindre av.

Q: När ni kontaktade Grönsaksmästarna, det var inget problem då?

A: Nej, det har varit ett stort intresse från marknads sida att få svenska baljväxter.

Q: Hur upplever du att det värderas, att det är lokalproducerat?

A: Det kan jag inte yttra mig om. Jag har inte ens pratat med dem ännu om hur det har varit. Jag har inte fått någon feedback försäljningsmässigt utan hittills har jag bara sett vad som är populärt. Det som de beställer och vill ha mer av det är ju det som går åt, så enkelt är det ju, så jag har ju sett vad det är efterfrågan på och vad det inte är efterfrågan på.

Q: Är det stor prisskillnad mellan dina bönor och ärtor och de importerade?

A: I affären har de kostat lika mycket. De utländska ligger på 99 kr/kg och där har våra också legat. Affären har sett till att landa på samma prisbild, så egentligen har inte de kostat mer utan dem har landat på samma pris. Det jag har sett i alla fall och det var det som var målsättningen när vi var ute i handeln och informerade om det. Men i vissa butiker har de kanske tagit något mer för dessa men det har inte varit mycket mer.

Q: Hur skiljer det sig mellan baljväxterna och de övriga grönsaker ni odlar i hur mycket betalt ni får?

A: För att vi ska kunna konkurrera har vi inte kunnat sätta jättehöga priser. Vi får det att gå runt men det är inga större vinster än. Man kan också säga att det är inte bara handelns fel. Det tar tid för oss, vi måste lära oss att effektivisera odlingarna. Det går ju aldrig med vinst första året, eller väldigt sällan. Vi har väl fått det att gå runt men nu ska vi lära oss hur vi kan effektivisera det. Så vi kan få vinster på vår sida också.

Q: Men tror du på sikt att det blir någon skillnad jämfört med om ni hade odlat sallat eller någon sorts kål?

A: Jag tror det finns större potential i detta eftersom det är mer svåroddat. Så blir du duktig på det se kanske det finns mer att hämta. Men det är också svårt att säga för på sådana här produkter så möts du av den billiga arbetskraften som finns i tredje världen och den är väldigt svår att utmana för vi spelar inte på samma regler när det kommer till löner. Nere i Afrika jobbar de för två kronor i timmen och det kan inte jag betala till mina anställda.

Q: Men så kan man säga att det är för alla produkter.

A: Absolut, absolut. Hela sommaren möts jag av billiga produkter från Holland för de har andra arbetsvillkor och andra regler.

Q: Hur tänker du för att möta det? Har du någon strategi?

A: I grund och botten får vi sätta en minimigräns för vad vi måste ha för att det här ska gå runt. Och sen får vi försöka producera till det. Och där har inte vi kunnat sätta några marginaler så att vi får ut mycket. Hade vi satt för högt där hade det inte varit att tänka på att ta in våra produkter. Det är att kunna lära sig att effektivisera.

Q: Marknadsföring och sånt sköter Grönsaksmästarna?

A: Ja

Q: Och försäljning till affärerna sköter dom också.

A: Ja.

Q: Så ni har en deal med de innan säsongen?

A: I grund och botten, på alla de andra, försöker vi sätta upp kvoter. Vi vet ju ungefär vad som går åt. Det finns muntliga avtal på cirka-volymer som vi ska leverera. Att vi ska leverera x antal kilo per vecka av olika produkter. Det är det vi planerar för när vi odlar och sen producerar vi den mängden.

Q: Skulle du rekommendera den här baljväxtodlingen till andra odlare?

A: Det är för tidigt att säga. Jag vet inte. Hehehe. Det kräver mycket så det gäller att vara duktig men jag vet inte riktigt. Det gäller att kunna vara effektiv på vad man sysslar med, skulle jag säga.

Q: Om det går skulle gå bra i några år till, skulle du då rekommendera det?

A: Jag har ju inte facit i handen så för mig är det fortfarande ett testprojekt.

Q: Hur lång tid är det ett test?

A: Jag brukar säga att efter fyra år vet du ungefär, då har du etablerad. Då märker du hur produkten är på marknaden. Kan vi ta kunder, är vår produkt bättre än importen, föredrar kunder våra produkter framför importen för det är inte alla som bryr sig om svenskodlat. Många plockar det som ser finast ut eller det som är billigast och struntar i arbetsförhållanden och allt sånt där. För många är det pengarna som styr också. Men jag hoppas ju på det. Jag tror där är en framtid annars hade ju inte fortsatt. Jag står för det att jag tror inte vi kan hålla på och importera och transportera grönsaker så som vi gör i dagsläget. Jag tror inte det är hållbart, att vi har så mycket transporter. Det måste bli att vi äter mer säsongsbetonat och svenska grönsaker. När vi har svenska grönsaker så tar vi vara på det. Men det ligger lite längre fram i tiden. Jag tror ju på det och ska försöka effektivisera odlingen.

Q: Vad tror du om att sälja exempelvis frysta edamamebönor?

A: Vi sysslar ju bara med färskproduktion idag. Det börjar väl bli mer aktuellt att kanske förädla dem. Då får man ju se vad marknaden vill ha, vad det är efterfrågan på. Det vet jag inte heller. Jag tror inte att vi ska börja att torka bönor och konservera de i konserver. Det ser jag som väldigt svårt. Men vi kan ju kanske förädla de och göra de mer lättillgängliga för konsumenter. Att du tvättar dem och liknande. Så att de är färdiga för konsumenter att ha i grytan. Det ser jag som ett närmre steg. Men inte konservera utan förädla till en bättre färskvara.

Q: Idag säljer ni de som lösvikt?

A: Ja.

Q: Tycker du att baljväxtodling ska främjas i Sverige, att det behövs?

A: Ja. Tack vare att jag har etablerat mig i branschen får jag nog ändå säga att det är en tuff bransch att etablera sig i. Du klarar det nästan inte som ny om du inte har stöd från föräldrar eller om du har kontakter in i branschen. Men jag tror ju på det för framtiden. Av allt det jag kan tolka är att vi behöver äta mer grönsaker. Grönsaker är en del av en hållbar framtid, så som jag ser det. Enbart det här med att jag tror att arealerna för kött ska minska för att det blir för miljöövänligt. Det kommer nog finnas kvar men det kommer att begränsas. Vi måste ju äta nyttigt och grönsaker är nog bland det nyttigaste man kan äta. Går man in på grönsaker då, om vi ska äta mindre kött, var hittar du vegetabiliska proteiner? Det vet nog du också att det är baljväxter bland det bästa. Om man ser det så. Vi brukar få nyhetsblad om grönsaker. Bland de fem nyttigaste grönsaker var baljväxter med på nummer två. Det var bara baby leaves, alltså babyspenat var bland det nyttigaste du kunde äta. Sen kom baljväxter och sen kom väl broccoli. Så de kommer med väldigt högt på såna här som ser hur nyttigt det är med grönsaker.

Q: Vet du hur det är med proteininnehållet i färska baljväxter jämfört med torkade?

A: Det vet jag! Det är mycket lägre för det är mycket vatten i när de är färska. Men du får också tänka på att du äter inte en torkad böna utan du blötlägger den först och då tar den upp 50% vatten, då har du halverat proteininnehållet. Man brukar säga att torkade sojabönor har du uppemot 30-40% protein. Men blötlägger du det har du halverat det till 20% och det är vad de färska ligger på. Det är ju inte konstigare än så och när du säger vaxbönor och haricots verts har de ungefär 2% protein i sig och ärter ligger på detsamma men det är ändå bland det högsta du kan hitta inom proteinvärlden. Det är bara sojabönan som verkligen ligger högst med mycket mer, jag tror den ligger på 15-20% i färsk form och då kommer den på 2%. Sen när du torkar en böna då brukar man säga att det 50% vatten som försvinner och då blir ju proteinhalten mycket högre. Men det är ju så falskt att titta på en torkad böna och säga: 'Wow, vilket proteininnehåll!' för så fort du har blötlagt den så har det halverats. Då har du egentligen en konserverad färsk böna igen.

Så därför är det också falskt när du kollar på torkade ärter, de är ju också jättebra. Jag har för mig att de ligger på 10% men blötlägger du dem för en ärtsoppa är du nere på 5 igen. Okej, det kanske är något bättre än de här riktigt färska, men..

Q: Men det är jämförbart..

A: Ja, det skulle jag säga. Det är ju oftast samma bönor som vi odlar, fast i ett färskt stadium.

Q: Jag tänker hur mycket bönor de hinner utveckla innan ni skördar dem?

A: Nej, här är det väldigt speciellt med många av de här böorna äter du ju liksom med skalet på och de har ju ett lägre proteininnehåll, det har de.. Kollar du procentuellt mellan de kan det bli riktigt mycket alltså. 4 mot 5 gram det blir 25% mer proteininnehåll så det låter ju mycket i slutet men, ja. Man ska aldrig jämföra det med torkade för det blir en väldigt falsk bild, enligt mig. Utan då ska du halvera det i alla fall direkt. Jag har för mig att man brukar säga att de suger upp 50% vatten.

Q: Det stämmer nog.

A: Så får du också jämför om du har torkade bönor så har du ju soppa, mängden du äter samtidigt då blir betydligt mindre än vad du hade ätit rent i färska grönsaker kanske. Så i grund och botten tror jag man får sig ganska samma mängd, om man ska vara riktigt rättvis. Så kan man inte glömma hur mycket fiber man får i sig av grönsaker också, det är viktigt för människan.

Q: Nej, det är inte bara protein.

A: Nej, nej.

Q: Har du haft någon nytta av ingenjörsutbildningen i odlingen?

A: Inte i den direkta odlingen men jag har ju haft delvis nytta av det i alla fall. För att driva andra när det gäller att kunna tänka kritiskt och allt det här. Just ekonomimässigt har jag med mig en del från universitetet, jag läste en del ekonomi. Det är mycket sånt här praktiskt tänkande egentligen och sånt där så det har inte skadat. Plus att jag har en magister i vattenresurshantering, så just om vatten och sånt, hur det fungerar. Där är lite som kan komma till nytta i framtiden. Vi bevattnar ju alla våra fält.

Q: Din sambo och din bror, har de någon utbildning inom odling?

A: Min sambo är djurhållare, hon har läst på lantbruksuniversitet med djurhållning som kunskap. Det är lite närmre i alla fall. Hon har ändå läst en del om växter och sånt. Min bror är också ingenjör som mig, inom datateknik.

Q: Ni har inga djur på gården?

A: Vi har höns men det är för privat bruk. Så har vi några katter här också. Rent företagsmässigt är det bara grönsaksodling.

Q: Det är ungefär 60 hektar, så det är mest maskinellt?

A: Nej, nej det är nästan bara handarbete. Om du kan grönsaksodling. Det är nästan inga maskiner som går att ta grönsaker med. Det är bara potatisen som egentligen skördas med maskin och böorna. Resten är handarbete.

Q: Jag tror att jag har frågat det mesta. Tror du att det finns något behov av ett nätverk för baljväxtodlare eller någon sorts grupp? Skulle du vilja ha det?

A: Nej, jag vet inte. Egentligen finns här inget större nätverk alls för grönsaksodlingen, så sett, utan vi är samlade producenter. Jag har inte varit med i något nätverk innan så jag har ingen erfarenhet av det. Jag vet inte hur mycket det behövs egentligen.

Q: Det är inget som du har tänkt på?

A: Nej, jag har inte tänkt i de banorna direkt. Vi har bara fokuserat på vår egen odling och att lära oss själva. Vi har inte märkt att det är någon annan om har större.. Vi har inte sett några andra som har varit intressanta att lära sig av heller, utan vi har fått lära oss själva istället. Det är ju kul också att lära sig själv för det är utmanande att se om man klarar det. Och det ska vi säkert göra, vi har ju lyckats här.

Q: Det är kul att höra

A: Vi har ju fått fram en produkt, sen är det bara frågan om det är hållbart. Det hade aldrig skadat att få upp priserna heller men då sjunker efterfrågan och liknande så det är alltid en svår balans.

Q: Det kanske är viktigt att ha samma pris i affären?

A: Jo det är det väl det också men det är ju inte min business liksom att blanda mig i vad de tar för produkterna, men det är ju ytterst aktuellt för mig för det påverkar ju min försäljning.

Q: Jag tänkte på det med ekologisk och konventionell odling, hur tänker du kring det?

A: *fnissande skratt*. Ekologiskt är inget för mig. Jag vet inte om vi ska gå in på den debatten men det är bara för att jag inte tror på det.

Q: Vi behöver inte gå in på det..

A: Det är bara att jag vet att många.. det är hela tiden.. Jag kan ju få hur mycket bidrag som helst för att lägga jord i ekologisk odling men jag tror inte på det alls. Det är inte alls hållbart.

Q: Varför?

A: Det utarmar jorden, så enkelt är det. Jag tror inte det är hållbart ur den aspekten att ska du odla ekologiskt har du bortfall på mellan 25 och 50% av vad du får ut på jorden. Om jag får ut x antal plantor per hektar, går jag över till ekologiskt har jag ett bortfall på 25-50%. Och det är inte hållbart att odla och lyckas få fram produkterna till det. Du får liksom inte betalt för det du gör, för priserna, de skulle vara mycket högre. Och jag tror inte det är hållbart i längden för vi har inte tillräckligt med mark som det ser ut idag för att förse vår egen befolkning i Sverige med grönsaker. Lägga det då i ekologiskt ser jag som helt ohållbart.

Även om det har vissa positiva aspekter för miljön så tror jag inte att i grund och botten blir det inte hållbart i längden. Det vet jag, det är sånt inte ni vill höra där nere, ni sitter bara och klagar på alla bönder som är så envisa och inte vill gå över. Och då kan jag tänka mig att ni har det jobbigt för jag är ändå bland de yngsta i den här branschen och vi säger tvärt nej till ekologiskt. Och det vet jag många andra producenter här i kring, unga, som också ska ta över som har samma syn på det som mig.

Q: Det är inte helt enhetligt på SLU heller..

A: Jo, nej jag vet men det är jättemånga som förespråkar det. Vi har ju problem med att bina håller på och försvinna här och sånt så jag kan ju inte säga.. om det nu är alla bekämpningsmedel såhär som det tyder på, så är det kanske inte, ja det är ju svårt att hitta en balans. Men jag tror; ska vi kunna förse vår befolkning med mat, som ändå måste vara A och O, så tror jag inte på det.

Q: Nej, det kan man ju diskutera.

A: Jo jag vet, det är många som kan dra det fram och tillbaka. Men jag är rätt glad att i grund och botten är det vi som får dra det till slut. För idag ser jag mig inte alls som en ekologisk odlare.

Q: Det blir en annan intervju.

A: Det blir det.

Q: Jag tänkte på det här med hur ni kan nå ut med produkterna, ni har inga andra försäljningsvägar?

A: Om du är på färsksidan så är det bara det här som gäller egentligen. Du kan sälja det själv också men jag har inte tillräckligt. Då måste jag på heltid gå in i försäljningsläge och sen måste vi anordna med transporter och sånt också så det blir så mycket merarbete. För mig tjänar jag inte pengar på att sälja själv.

Q: Det finns ingen lokal marknad.

A: Vi hade ju kunnat sälja det till lokala butiker i närheten men då är vi inne på något helt annat för då blir det för jobbigt för mig. Jag fokuserar bara på att odla. I så fall måste jag först fixa transporterna dit och då ska de ha leveranser tre-fyra gånger i veckan säkert. Då måste jag ha en budbil för att köra dit det, då måste jag ha minst ett par butiker för att det ska vara lönsamt. Sen så är det alltid extra pappersarbete. Då ska jag sitta och göra fakturor och skriva ut hur mycket de tar. Då blir det helt annorlunda, jag kan säkert tjäna mer och det kan vara roligt att visa att våra grönsaker verkligen är nära och lokalt och kommer färskare än vad de

göra annars. Men det har inte varit värt det för oss för att det blir för mycket. Det ska vara bekvämt också, det blir för mycket pappersjobb med det.

Q: De ursprungliga frågeställningarna var ju hur vi kan öka andelen svenskodlade baljväxter av de som säljs?

A: Där är det också bara viktigt att komma ihåg att, här finns ju det nu som man kan erbjuda, när man kollar på färsksidan, sen är det också att allt har ju ett pris, prisbilden, men den är ju ofta rätt lika. Men då handlar det också om välviljan hos konsumenten och hur det ser ut i butiken, vilket som trycks fram.

Q: Vet du hur det ser ut, om det är skyltat 'Det här är svenskt!'

A: Butikerna idag är rätt så bekväma, de är inte så duktiga på det. På många produkter står det fortfarande på skylten att det är svenska grönsaker, än idag. Men det har slutat vara svenska grönsaker för ett tag sen. Jag har sett det på vissa produkter som det står att det fortfarande är svenska men jag vet att det är import som har tagit över. Butikerna är inte de bästa på att uppdatera sina skyltar. Det här var ju en specialare som var framme mer för att folk skulle plocka åt sig. Men det är ju upp till varje butik och de kan ju också främja det. Även om de erbjuder det här kan de ju också ta fram det ena mer än det andra och skylta upp det mer. De kanske vill sälja mer av det importerade, kanske säger jag för de har bättre marginaler på det. Då gör de ju bättre förutsättningar för det och skyltar det mer, om de skulle vilja det. I grund och botten ligger det mycket hos konsumenterna att efterfråga svenska alternativ. Att fråga om det och se till att det finns. Det är ju svårt också, det är inte jag som bestämmer hur sakerna ska skyltas i butikerna för då vet jag att vi hade placerat annorlunda för alla vill ju ha sina produkter på de bästa platsen.

Q: Så är det ju. Det kanske är mer Grönsaksmästarna som får ligga på butiken?

A: Det är upp till varje butik för sig, de säljer bara in det vad jag vet. Se till att försöka locka in det till deras inköpare så det finns med i deras sortiment.

Q: Men den här foldern, den finns inte i affären?

A: Jo, den följde med ut för att upplysa.

Q: Har du något du vill tillägga till diskussionen? Vet du om det blir samma hektar nästa år eller om det blir mer?

A: Förhoppningsvis kommer det att vara samma eller till och med öka något, om man etablerar det bättre. Men jag vet inte, det brukar bestämmas i december-januari. Det tar ju tid för att först ska butikerna berätta det för sina inköpscentraler, sen ska det komma till grossisten, sen ska vi ha ett möte där alla sitter ner. Byråkratin tar rätt lång tid. Man kan också säga att förhoppningsvis effektiviseras detta för det var ju sorter som vi odlade som inte var så eftertraktade så vi kanske ökar mängden sålda varor men på samma areal. Arealmässigt har det varit vissa som kanske gått till spillo för att vi har plantat det men sen har det inte varit någon efterfrågan på det så det har bara körts ner. Så även om vi ökar kanske 25% så blir det samma areal för 25% i år var sånt som bara inte gick. Därför är det en falsk bild också att bara jämföra med arealen. Det är också sånt som du lär dig, när du har en perfekt kedja så har du inga svinn i produktionssteget. Men det kommer du aldrig helt ifrån och i år, första året, har det varit exceptionellt mycket kanske. Och sen blir vi ju förhoppningsvis bättre och kan ta ut ännu högre skördar. Det får man se också, att hitta bättre produkter. Vi kollar ju också efter produkter som avkastar som bäst.

Q: Det är bra!

Transkribering av intervju med Göran, 2013-12-13

Q: Hur gammal är du?

A: Ja, jag är 52 nu då.

Q: Vilken roll har du i förhållande till odlingen?

A: Hur menar du?

Q: Är det du själv som odlar? Är det du som bestämmer?

A: Jag är ju odlare själv, eller egen företagare och själv som bestämmer över odlingen och sköter den så att säga.

Q: Har du några anställda också?

A: Nej, det har jag inte.

Q: Är det ekologisk eller konventionell odling?

A: Det är konventionell.

Q: Hur länge har du jobbat med det du gör nu?

A: Ja, det har jag gjort hela livet kan man säga. Mina föräldrar hade gård och så började man jobba där, sen har jag varit anställd inom jordbruket och 1987 blev jag egen.

Q: Vilka grödor odlar du?

A: Numera är det mest spannmål och vall, för foderproduktion till mina djur. Jag föder upp köttdjur, jag har nötköttsproduktion. Så det är mest spannmål och vall till dem som är odlingen sen är det lite bruna bönor då.

Q: Hur stor är gården?

A: 140 hektar brukar vi, cirka.

Q: Hur mycket är odling?

A: Det är odlingen, sen har vi betesmarker också utöver det, 90 hektar. Så 230 har vi sammanlagt.

Q: Vilka baljväxter odlas?

A: Det är bruna bönorna. Sen har man då proteingrödor om man räknar in vallen, då odlar man ju lusern och klöver förstås.

Q: Till livsmedel...

A: Till livsmedel är det bruna bönorna.

Q: Hur många hektar är den odlingen?

A: Det är cirka åtta.

Q: Hur länge har baljväxterna odlats?

A: Det är sedan starten.

Q: Vad är det för jordart där baljväxterna odlas?

A: Jag odlar ju den på alla jordarter jag har här, bara jag har tillgång till bevattning. Men det är väl måttligt mullhaltig morän, eller vad det kallas.

Q: Vad var det som gjorde att du började med baljväxtodlingen?

A: När jag började som egenföretagare då satsade jag på växtodlingen helt och hållet. Då var det ju många grödor som var givna, så att säga. För att det var bättre lönsamhet än bara spannmål helt enkelt. Proteingrödan är ju en bra förfrukt till andra, till spannmålen. Sen har vi ju vår förening här på Öland, Kalmar-Öland Trädgårdsprodukter, så det fanns ju avsättning för det.

Q: Har det varierat, hur många hektar du odlar bruna bönor på, genom åren?

A: Ja, när jag inte hade några djur var man ju uppe i 17 hektar. När djuren kom in i bilden har jag fått minska lite, nu har det legat på 7-8 hektar sen dess.

Q: Vad motiverar dig att fortsätta med baljväxtodlingen nu?

A: Det är en förhållandevis god ekonomi i den odlingen. Det är ett avbrott i växtföljden, man får in en bra förfrukt till spannmålen. Sen har jag ju vallen men den försöker jag lägga på sån mark där det inte går att odla något annat, det är där den lämpar sig bäst. Där man odlar bruna

bönor går man i stort sett runt med bruna bönor och spannmål och så bruna bönor och spannmål i ett antal år med spannmål mellan där. Olika spannmålsslag. Det är ju att man kommer in med en avbrottsgröda och det är god, relativt god lönsamhet i alla fall, på den grödan. Man ser rätt så positivt vad det gäller framtiden på den grödan här i Sverige.

Q: Finns det några människor/aktörer i omgivningen som stöttar baljväxtodlingen på något sätt, ekonomiskt eller socialt?

A: Nej, det kan man väl inte säga något specifikt så, att det finns någon stöttning. Definitivt inte ekonomiskt. Vi har ju haft det här miljöstödet för bönor på Öland. Men nu är det slut med det. Så får vi se om det går att hitta något nationellt istället. Det är det som har varit stöttningen ekonomiskt då, hittills.

Q: När slutade det stödet komma?

A: Ja, det har ju vart fram tills nu, så det är nu 2014 som det hänger lite i luften fortfarande. Men det ska komma besked nu i de närmsta dagarna, hur det blir med det. Men det har sett ganska positivt ut, LRF har ju jobbat med det, med flera. Om att vi ska fortsätta behålla det här stödet, det odlas ju bara på Öland, bruna börnorna, och det är inte så stor pott, totalt sett. Det ser ganska positivt ut att vi ska kunna fortsätta med ett nationellt stöd.

Q: Hur ser du på odlingen om det inte skulle bli något stöd?

A: Ja, alltså, det är ju ändå en form av trygghet att ha det här stödet. Det är en ganska stor risk att ha den här grödan för den är ganska känslig för fel typ av väder. Det är mycket som ska klaffa för att det ska gå bra. De åren det misslyckats har man ju i alla fall haft det här stödet, att vila sig lite emot så att säga. De åren har det ju varit väldigt viktigt att ha det. Sen de åren när det blir bra ändå, då har det ju mindre betydelse. Då är det ju inkomsten från grödan som är det viktiga. Då överspeglar ju det allt. Är det bara ett bra år för den här grödan då går det ju bra ändå. Men i och med att det är en riskgröda känns det tryggt att ha det i botten. Då har man i alla fall en liten garanti för att man får någonting.

Q: Hur mycket ligger det stödet på?

A: Hittills har det legat på 1400 kr/hektar.

Q: Odlingstekniskt, vilka odlingstekniska problem har du stött på? Vilka utmaningar i odlingen av bruna bönor?

A: Det finns ju svårigheter hela vägen igenom. Det börjar med att man inte sår dem i normal tid som man gör med andra grödor utan man väntar ganska länge, till slutet av maj eller andra halvan av maj. Det beror på får inte vara någon frost när de kommer upp för då fryser de ju bort, de tål ju ingen frost när de väl kommit upp. Det är den anledningen att man väntar länge, för att det ska vara riskfritt ur den synpunkten. Sen ska det då va lagom fukt så de gror. Vid den tiden på året kan det ju vara lite svårare med grofukt. Då kanske de inte gror, nu det här året som har gått var det ju tvärt om, då var det nästan för blött trots att det var sent, det regnade ju. Då var det många som hade problem med att det var för blött. Det största problemet är väl att hålla ogräset borta från odlingen. Det är väl egentligen det som är det stora problemet. Det finns ju inte så många preparat att tillgå på marknaden. Odlingen är ju liten så det är inte så många som forskar på att få fram nya preparat just för den odlingen heller. Sen ska det ju vara tillstånd.. Det är väl där som det är... Man får ju radrensa och bekämpa mekaniskt också då. Det är en kombination där med kemsiska medel och..- Det är väl det som är grejen med bönodlingen, att hålla ogräset borta från början. Lyckas man bara men det så.. Sen får man sköta det med vatten och sådär om det behövs det. Sen är det att hoppas på väder och vind.

Q: Är det några speciella lösningar som du har kommit på?

A: Man kör det traditionsenliga bekämpningsprogrammet i början, gör man ju. Sen blir det en eller två mekaniska bearbetningar, radrensningar, sen brukar det klara sig med det. Sen är ju aldrig det ena året likt det andra. Men man brukar köra som man brukar, då brukar det funka

för det mesta. Det vill till att vara ute i god tid medan ogräsen är små.

Q: Hur påverkan gården som helhet av odlingen av baljväxter?

A: Du menar ekonomiskt, eller?

Q: Nja, både ekonomiskt och odlingsmässigt.

A: Det är ju som jag sa innan, en bra avbrottsgröda. Det är en bra förfrukt. Så sett påverkar det ju positivt. Ekonomiskt är det väl inte att förringa men man står ju inte och faller med den odlingen, gör man ju inte. Eftersom nötköttsproduktionen är det väsentliga i mitt företag. Men det är ju inte att förringa inkomsten från den odlingen heller, för den skull.

Q: Är det något annat du tänker på med växtföljden, förutom förfrukt och sådär?

A: Det går ju inte åt så mycket gödning, eller rättare sagt ingenting. Jag lägger ju ingen konstgödsel till bruna bönorna. Det är ju en stor fördel. Jag lägger lite flytgödsel på våren innan jag plöjer till de. Det är det enda man behöver lägga i form av växtnäring, så klarar de sig sen, så det är ju väldigt positivt. Det går ju inte åt så mycket kem heller, det gör det ju inte. Så det är ju en miljövänlig gröda, det måste man säga. En utav de miljövänligaste grödorna man kan odla. I och med att den fixar sitt eget kväve och så vidare.

Q: Har du sett några växtföljdssjukdomar, du har ju ändå odlat rätt länge?

A: Nej, jag kan inte säga att jag har sett någonting. Det vill ju till att hålla avstånd mellan åren när man odlar bruna bönor. Så att man inte kommer tillbaka för ofta. Det är ju ganska viktigt. Jag ligger kanske på i snitt, vart fjärde år kanske jag har legat och det har funkad hittills. Sen kanske man har gått in med vall som avbrott en längre period. Sen har man kommit tillbaka efter 6-7 år någon gång, och sen vart 4:e år igen. På den här odlingen och på tiden jag har hållit på har jag inte sett några sjukdomar. Sen är det ju de som hävdar att man måste vänta till vart 6:e år med bönor. Det är kanske säkert inte fel att göra heller. Men med den intervallen jag hållit har jag inte sett något. Men jag har ju å andra sidan inga andra krävande grödor emellan utan jag kör ju spannmålen emellan. Det kanske gör sitt till, om man odlar andra intensiva grödor, det kanske gör det tuffare. Men som sagt, det finns ju de som odlar vart 3:e år också men man kan nog se att skördarna blir sämre om man odlar för tätt.

Q: Hur skiljer sig baljväxtodlingen från andra typer av odling?

A: Det är ju som jag säger, att man inte behöver så mycket konstgödsel, eller överhuvudtaget så mycket näring till den. Där skiljer den ju sig. Sen är det ju det att den är mera vansklig, den tål ju inte frost där på våren. Sen ska det vara lagom med värme hela året. Vid skörden, den blir rätt så sent skördad, det är ju september man skördar den normalt och det kan ju även hända ibland att man kommit in i oktober. Då vet man ju med vädret hur det är. Det är inte så lätt att få skördeväder den tiden på året. Då är det lite spel på lotteriet hur det ska bli med väder och vind. Att hoppas att det blir bra. Man får va lite snabb då när det är bra väder och de är mogna. Det är ju skillnaden mot andra grödor definitivt, osäkerheten, man får vara mer på alerten vid skörd, passa på de vid rätt tillfällen, både när det gäller sprutning och skördetidpunkt. Verkligen vara med då, när tillfälle bjuds.

Q: När du började med odlingen, behövde du göra några kunskapsmässiga eller ekonomiska investeringar?

A: Precis i början försökte jag leja in maskiner, eller hyra in maskiner, sen har man fått investerat i lite specialmaskiner men fortfarande hyr jag in trösktjänsten. Det är ju en specialtröska man kör med efter traktorn. Den har jag hyrt in hela tiden, den tjänsten, för det kräver rätt stor areal för att finansiera en sådan. Men själva lossningen och strängläggning har jag ju egna maskiner till. Fast de är inte så kostsamma de maskinerna.

Q: Utbyter du någon kunskap med andra odlare om baljväxtodlingen?

A: När jag började menar du eller?

Q: Nu också.

A: Ja, jo, man läser ju rådgivarbrev och man går ju på fältvandringar om det är något om den grödan. Visst utbyter man.. erfarenhetsutväxling det gör man ju och pratar med andra om hur

de gör. Nu har man ju kommit in det ganska så man vet ju ungefär **hur** man ska göra och **när** man ska göra det. Det förändras ju inte direkt något så. Det är ju det här med kemet som är lite på tapeten. Att vi ska få behålla de preparat som behövs för att hålla ogräset i schack. Det är väl det, att försöka ta fram andra preparat om de förbjuds de vi har. Det håller de väl på och forskar lite i och gör försök med andra preparat. För att se vad man hade kunnat använda istället då om något förbjuds.

Q: Hur säljs produkterna?

A: Jag säljer de då till vår förening i Färjestad då. Jag levererar de dit. Det är det jag gör kan man säga men sen torkar, sorterar och rensa där nere, och förpackar de. Sen säljs de vidare till grossist, därifrån. Sen förädlar de ju dem och kokar dem. Den normala rätten, fortfarande, den som det går åt mest bruna bönor till, det är vanliga bruna bönor så att säga. Men konsumtionen på det sättet minskar ju undan för undan så vi har ju kommit med ett nytt koncept med salladsböna och bönor på burk med olika smaker som vi hoppas mycket på som vi har lanserat över hela Sverige, som ICA har tagit in i sitt sortiment.

Q: Det har lanserats, det har kommit..

A: Ja, det är inne nu på riksplanet över hela Sverige. Bönor med tacosmak och bönor i chili. De tvåsorterna finns över hela Sverige i ICAs sortiment.

Q: Hur upplever du bemötandet från branschen och konsumenter, även om du inte säljer det direkt, har du någon uppfattning om hur de uppfattas?

A: Ja alltså, bruna bönor klingar ju inte sådär, de flesta tycker ju att det är inget att ha. I alla fall bland ungdomen, är det ju ofta så att bruna bönor inte är gott. Det känns lite tråkigt, men.. Jag själv tycker ju det är väldigt gott, så att.. Det är väl det då. Sen försöker man ju föra fram det här med de nya konserverna och då blir ju folk faktiskt nyfikna och vill prova och det har väl de flesta tyckt varit helt okej, så vi hoppas att trenden vänder nu. Att fler vill konsumera bönor. Det är ju en jädra fin gröda, eller en jädra fin maträtt för de som söker protein. Det är en protein och fiberrik maträtt. Det är mycket det här med gym och träning och kroppsbyggande och såhär. Det är ju väldigt populärt nu. Då är ju det här en perfekt maträtt. Och man kan ju lika gärna köpa svenska bönor som att man köper utländska. De finns på burk och har funnits länge ju.

Q: Du har inte funderat på att odla andra liknande bönor, typ kidneybönor?

A: Ja, alltså det har ju börjats litegrann med det här nu. Scharlottenböna, kidneyböna, och svarta bönor, det finns ju många olika. På försöksstadium är det än så länge. Jag själv har inte gått på någon annan bönsort än men på Öland börjar vi att försöka odla lite andra bönor nu då.

Q: Hur upplever du att lokalproducerat värderas i sammanhanget?

A: Ja, alltså det är ju en liten marknad lokalt för bruna bönor. För att det ska bli någon avsättning måste man ju ut på betydligt större område än bara lokalt, för att få avsättning för den mängden som har odlats. Så det kan jag väl inte säga att det påverkar så mycket. Men det beror ju på vad man menar med lokalt. Det kan ju vara lokalt i Sverige, en fördel är att det finns ju inte någon annanstans i hela Sverige, annat än på Öland, de här bönorna. Det kan ju i så fall vara att det klingar lite högre, ute i landet, att det de kommer från Öland.

Q: Det är KÖTP som sköter all försäljning och marknadsföring?

A: Ja, det är det.

Q: Ekonomin jämfört med andra grödor, du sa att den var relativt god?

A: Ja, precis. Det beror ju alldeles på hur året och hur man lyckas. Men vid en snittskörd kan man ju säga att den slår ju spannmålen i alla fall, det gör den ju. Får man riktigt bra skörd, då har det ju funnits år när det har varit så bra skörd och så bra betalt att det inte funnits någon annan gröda som har kunnat konkurrera.

Q: Inte ens grönsaker?

A: Nej, alltså det har varit väldigt bra kalkyl på bruna bönor vissa år. Men sen, som sagt, vissa år har man fått plöja ner hela odlingen för att det inte har blivit något och inte gått att skörda, så då har det ju varit noll. Men som sagt, det är en intressant gröda, det tycker jag.

Q: Skulle du vilja rekommendera den här odlingen till andra?

A: Ja, på Öland definitivt. Det är ju på Öland det gäller att odla den nu, kan man väl säga. Vi hoppas att vi kan få sådan avsättning så att odlingen kan öka. Även befintliga odlare vill ju öka men just för tillfället kan vi väl inte öka mer för det finns inte avsättning för mer än vad vi odlar för dagen.

Q: Tänker du att baljväxtodlingen ska främjas generellt i Sverige?

A: Ja, det vore väl bra rent generellt också. Den här importen av soja som vi håller på med, det vore ju bra om vi kunde odla det själva istället för att importera det långväga från Brasilien och vad det nu är. Det är väl bra om vi kan odla i Sverige själva baljväxter. Och täcka proteinbehovet så att säga. Det vore bra, men det är nog rätt långt dit än.

Q: Ser du att det finns ett behov av ett nätverk eller någon sorts sammanslutning för baljväxtodling?

A: Det kan jag inte svara på riktigt om det redan finns, den fråga får jag nog passa på.

Q: Men borde det finnas eller hur ställer du dig till det?

A: Njaa.. Det är klart att.. Jag kan väl säga att de organisationer som finns lyfter nog frågorna de också. Du tänker som frö- och oljeväxtodlarna har en organisation, du tänker motsvarande på baljväxtsidan?

Q: Ja, något liknande kanske...

A: Njae, det kan jag inte svara på.

Q: Jag tror att jag har frågat det som jag tänkte på. Det blir jättebra det här! Tack!

Transkribering av intervju med Olof, 2013-11-27

Q: Vilken roll har du i förhållande till gården?

A: Jag äger marken och det är jag som är lantbrukaren. Jag vet inte vad jag ska säga mer. Det är jag som har hand om odlingen.

Q: Hur många är ni som jobbar här?

A: Min bror driver granngården på heltid, så han är lantbrukare på heltid. Det är hans enda inkomst. Han har konventionellt lantbruk. Sen har jag då ekologiskt. Jag har ställt om ett antal skiften. Så vi hjälps ju åt. Jag hjälper honom en del och han hjälper mig en del. Så där får jag ju hjälp med en till och sen min far hjälper till en del. Sen har min bror en kille som han har anställd, numera faktiskt på heltid. Som har jobbat här i år. Sen med ogräsrensning har vi säsonganställda som hjälper till lite med det.

Q: Ok. Vad har du för tidigare yrkeserfarenhet?

A: Det kunde jag ju sagt, jag jobbar deltid här hemma. Jag jobbar också som odlingsrådgivare. Jag är agronom och jobbar som ekorådgivare på Hushållningssällskapet. Sen har jag tidigare jobbat på Länsstyrelsen och med lite annat också. I fem år har vi hållit på, har vi odlat här.

Q: Hur gammal är du?

A: 38 måste det bli.

Q: Hur stor är gården, det som du har hand om?

A: Det som jag odlar är 22 hektar.

Q: Vilka grödor odlar du?

A: Det som jag började med, det som gjorde att jag ställde om till ekologiskt det var. Då började jag med lite bönor, sen har jag också morötter och spannmål till foder och i år har vi sått in vitklöver som ska gå till frö, alltså utsäde. Sen har vi också testat åt en djurbonde, att odla lupin, lite olika blandningar av lupin och vicker. Raps hade vi också då. Så det är lite blandat.

Q: Vilka baljväxter odlar du?

A: Jag har testat... Svarta bönor har jag testat alla åren, nästan. De här fem åren. Sen har jag haft lite varierande av kidney-, borlotti-, soldat- och sojaböna. Och de två senaste åren har jag testat några olika sorters linser. Sen har jag testat väldigt lite, men det är bara för att testa, jag har testat några fler sorter. Men de som jag har haft mycket av och som jag har mycket att sälja det är svarta, linser av typ puy och sojabönor.

Q: Hur många hektar är det med baljväxter?

A: Ja, vi kan räkna 2013 och då hade jag 2,5 hektar.

Q: Men du har odlat baljväxter enda från starten för fem år sedan?

A: Ja, just det. Jo, det var därför jag började.

Q: Vad är det för jordart där baljväxterna odlas speciellt?

A: Ja, lerig sand eller lerig grovmo. Så det är relativt lätta jordar och ganska varma lägen. Det är ju viktigt för bönorna.

Q: Ja, precis.

A: Du kan vi bryta lite kort. Jag såg att det svängde in en bil med målaren.

Q: Ja, det är ingen fara.

--- kort paus ---

Q: Drivs gården mest manuellt eller maskinellt?

A: Det är maskinellt, det är ju handrensning av ogräs, det är väl det enda som är manuellt kan man säga. Första året när vi höll på med bönorna då skördade vi manuellt. Alltså drog upp de och la de på tork och sen kastade in de i en tröska. Men annars är det maskinellt. Jo, sen är det ju rensningen, den kör vi manuellt. Den sista rensningen när vi plockar bort fula och så. Så det är mycket handarbete med själva rensningen innan man säljer det.

Q: Allting som du odlar är för att sälja torkat?

A: Ja, just det.

Q: Hur kom det sig att du började med baljväxtodling, vad motiverade dig att börja?

A: Dels har jag varit intresserad av det sen jag var liten. Vi odlade bruna bönor när jag var liten. Så då var det lite intressant att börja med det igen. Sen är det ju då miljö- och klimataspekten. Det är så många aspekter med baljväxtodling som gör att det är positivt, tycker jag. Dels att man kan ersätta kött så att man på det viset kan minska både miljö- och klimatpåverkan. Sen att det är bra i växtföljden, att det fixerar sitt eget kväve. Sen är det ju en hälsoaspekt. Ja, sen kommer det ju då in, det går ju in i vartannat. Det odlas ju för lite baljväxter i Sverige. Vi importerar åt skogen för mycket. Så därför känns det jättekul om man kan odla mer i Sverige.

Q: Är du uppvuxen här?

A: Ja, jag är uppvuxen på granngården där min bror nu bor. Så jag kommer ju härifrån. Sen har jag varit i Uppsala och Stockholm och på lite annat håll.

Q: Vad motiverar dig att fortsätta nu, är det samma anledningar som när du började?

A: Ja, men det är det. De argumenten har ju inte blivit svagare!

Q: Finns det människor eller andra i din omgivning som stöttar baljväxtodlingen på något sätt? Jag tänker ekonomiskt eller socialt.

A: Ekonomiskt kan man nog inte säga att jag har fått något stöd från annat håll. Jag fick utsäde gratis när jag började, men det handlade om 5-10 kilo av varje sort. Det fick jag av Fredrik Fogelberg på JTI och av en tjej på IDEON AgroFood, Jenny Bengtsson, som då hade hand om ett projekt när de hade fått utsäde. Men annars, ekonomiskt, så är jag väl oberoende. Men det finns ju väldigt många som tycker det är positivt. Man får mycket positiv feedback när man pratar med folk. På det viset är det väldigt positivt, där har man ju en väldigt stöttning, kan jag tycka.

Q: Är det konsumenter eller branschen eller vilka är det som stöttar?

A: Ja, men det där är ju intressant! Framförallt är det konsumenter. Om man lägger ut något på Facebook är det ju många som gillar det. Man får väldigt mycket positiv respons, folk som upptäcker att det finns svenskodlade bönor. Så det är nog konsumenter i första hand. Sen är det ju då ett antal forskare som Georg Carlsson och Fredrik Fogelberg har ju varit jättepositiva. Men branschen, alltså handeln, har ju varit väldigt trög. De traditionella handelsvägarna har ju varit väldigt tröga. Det handlar ju om att det är små kvantiteter, det är svårt att komma igång liksom. För handeln som är anpassad till jättestora kvantiteter. Det är ett problem, alltså att det här trappsteget från något enstaka, några hundra kilo, eller några tusen kilo, trappsteget upp till det som handeln behöver ha, kanske 50 ton av varje sort för att det ska bli åtminstone hyggligt rationellt för dem. Det, trappsteget är svårt! För vem vill odla om man inte vet att man blir av med det? Det finns många lantbrukare som tycker det är kul med spännande grödor och som kan tänka sig att odla ett halvt, ett hektar eller så. Då kanske man får fram ett par ton i bästa fall, men, för att komma upp till de där 50 tonen för att det ska bli rationellt, det är svårt.

Q: Har du stött på några odlingstekniska problem? Vilka utmaningar har du ställts inför i odlingen?

A: Vi kan dela på det i bönorna och linserna. När det gäller bönorna så är den stora utmaningen skörden. Sådd, ogräs, det funkar. Man får inte så för tidigt, det måste vara varmt. Men om man har is i magen och väntar till runt 20:e maj, som tidigast, så funkar det bra. De kommer upp relativt snabbt och konkurrerar bra med ogräs. Sen är det skörden. Då har jag ju kört de flesta åren med direktröskan, alltså en helt vanlig tröska. Problemet är dels att buskarna blir inte mer än tre decimeter, möjligen fyra om de växer riktigt bra. Då hänger baljorna ganska långt ner, nederdelen på baljan kanske bara hänger ett par eller fem, möjligen tio centimeter från marken. Sen kommer man med tröskan och klipper av och då klipps

många av baljorna av på mitten och då tappar man.. Sen är en del sorterna jag odlar... Det mognar ju sent, vi har för fuktiga höstar i Sverige. Det är svårt att hitta bra dagar i slutet av september, början av oktober för att tröska. Så då blir det ett problem, dels att börnorna är lite för mjuka och att man kanske får in för mycket grönt material i tröskan. När man då kör det genom tröskan så smutsar man ner börnorna. För att där finns grönt material som mosas och masseras in börnorna när de går igenom tröskan. Framförallt kidney, några av sorterna har blivit rätt fula när de går igenom tröskan. Det är lite tråkigt. Men det handlar också om att lyckas man bättre med ogräsrensningen blir det mindre grönt material som ska igenom tröskan. Sen skulle man kört det i stor skala så kanske man skulle gjort som man gör på Öland att man skär av de vid markytan och lägger de på sträng så att de torkar litegrann extra innan man kör dem. Sen har de specialtröska som är mycket bättre, så där finns ju teknikutveckling men då behöver man också ha ett arealunderlag på 100, 200, 300 hektar för att man ska investera i de maskinerna.

Q: Och med linserna...?

A: Ja, då är utmaningen istället ogräset. De konkurrerar så dåligt med ogräset. Det är den stora utmaningen där. Klimatmässigt passar de bättre att odla i Sverige för att man kan så dem tidigare och de mognar tidigare. Så det är bättre väder när man ska skörda dem. De två åren jag har odlat linser har inte skörden varit några problem utan det är ogräset som är problemet.

Q: Vad har du för strategier där?

A: Jag vet inte riktigt, första året odlade jag i renbestånd och då blev det väldigt mycket ogräs. I år så odlade jag tillsammans med havre och då blev det väl lite mindre ogräs. Sen vet jag att båda de skiftena där jag hade linser, både förra året och detta året, hade ganska högt ogrästryck. Framförallt mycket målla. Man måste odla linser på ett skifte med lågt ogrästryck. Frågan är om man ska radrensa, alltså så på större radavstånd så att man kan hacka mellan raderna. Men de blir inte så höga så det är det som är problemet. Typ puy-linserna som jag har haft blir kanske inte mer än 2-3 möjligen 4 decimeter. Och rätt så klena liksom. Det är stor skillnad på börnorna som breder ut sig, det är inget problem att odla de på 50 centimeters radavstånd för att de breder ut sig och täcker. Så de konkurrerar jättebra med ogräset. Men linserna då som är mer spensliga, jag vet inte riktigt vad man ska ha för strategi där.

Q: Om du inte kan investera i specialmaskiner för att skörda börnorna, finns det någon annan strategi?

A: Där finns två vägar att gå, eller det finns flera vägar, men man skulle kunna tänka sig att man kör flera stycken exklusivare sorter. Då skulle man kunna handskörda dem och på det viset få mindre spill och bättre kvalitet på dem. Men då måste man också ta betalt utifrån det. Alternativt satsar man på sorter som är högvuxna och som funkar för tröskning. För där är ju skillnad på sorter hur höga de är. Eller så låter man ölänningarna odla bönor, som har tekniken. Det är ju också ett sätt. Att man gör det när man har den tekniken.

Q: Men om det hade spridit sig så kanske det hade funnits maskiner här också, om fler hade odlat.

A: Ja, ja.

Q: Hur tänker du att gården som helhet påverkas av baljväxtodlingen?

A: Ja, det beror på vilken synvinkel. Det beror på vad alternativet är, vad man hade odlat istället. Det är möjligt att man kanske hade odlat någon annan baljväxt, typ lupin, på samma plats i växtföljden annars. De grödorna som jag är intresserad av, som ger bra ekonomi. Då är det morötter som ger bästa ekonomin, här. Då är man lite rädd för att ha bönor i växtföljden för då kan man få in nematoder, rotgallnematoder. Så det är en liten nackdel med börnorna. Det beror på vad man ska odla. Är det något du är ute efter?

Q: Nej, det är vad du tänker. Sen hade jag en mer specifik fråga om hur det påverkar växtföljden, positivt och negativt?

A: Alltså det är ju en rätt så bra förfrukt, man kan höstså råg eller rågvete efter börnorna. Det är ju positivt. Då har man en del kväveeffterverkan. Sen handlar det ju då om hur man lyckas med ogräset. Linser är ju ingen höjdare för de uppförökar ju verkligen, det blir väldigt mycket ogräs. Börnorna däremot, sköter man de behöver de inte alls vara negativa ur ogrässynpunkt. Om man hackar de och gör lite handrensningarbete, det behövs inte jättemånga timmar per hektar. Då är det inga problem med ogräs.

Q: Med växtnäringsskretsloppet, hur mycket påverkar det där? Kan du gödsla mycket mindre eller är det en marginell skillnad?

A: Jag behöver ju inte gödsla de här grödorna, linserna och börnorna, eftersom jag ligger bra till. Kör jag stallgödsel till andra grödor så finns det gott om fosfor. Det är väl kalium isåfall som man kan fundera på om man behöver gödsla lite mer. Men man behöver ju gödsla mycket mindre absolut, till bönor och linser.

Q: Och till efterföljande gröda?

A: Det är en viss kväveeffterverkan. Inte fantastiskt stor men man kan nog räkna en 20 kilo kväve, kanske 30. Från sojabönor för höstspannmål kan man nog räkna, kanske till och med 40 kilo. Man skördar det så sent så om man då sår direkt efter tror jag man har rätt så bra kväveeffterverkan.

Q: Hur skiljer sig baljväxtodling från andra typer av odling, andra grödor?

A: Ja då får man dela på det... Det beror på vad man jämför med också. Jämför man med ren spannmålsodling så är det mer finlir och det är inte så välbeprövat. Det är inte lika enkelt. Allting har ju krävt speciallösningar. Var får man tag på utsäde och vad ska man så med för radavstånd. Ogrärensningen har väl inte varit några problem i börnorna egentligen för där finns liksom teknik. Men det är så mycket speciallösningar. Skörden är ju mycket special. Sen om man kör det i liten skala och själv ska torka det så egentligen, det stora som skiljer är egentligen efter skörden. Hur man hanterar det med torkning och rensning.

Q: Du gör allt det själv?

A: I princip, jag har lämnat iväg för att få rensat en del. Linserna har jag lämnat iväg för att få rensade, men då måste man ändå gå över de förhand och kolla så att det är helt rent. Och börnorna har jag fått tag på en liten rensmaskin, så jag rensar själv men sen måste man ändå plocka över för hand.

Q: Har du behövt göra några kunskapsmässiga eller ekonomiska investeringar?

A: Jag har ju fått lära mig massa grejer, framförallt som jag sa, om rensning, torkning och rensning. Sen har jag investerat i lådor för att torka, fläktar och lådor som man blåser luft igenom för att torka. Så där har jag lagt en del. Jag har investerat i en såmaskin som sår i rader. För att få större radavstånd. Sen fanns det gamla maskiner, hacka och ogräsharv har jag köpt men det kan man använda till fler grödor. Sen lite rensmaskiner har jag köpt. Sen skulle man egentligen haft en bättre anläggning för rensning, det är väl nästa isåfall, för rensningen, att man skulle ha en bättre utrustning för det.

Q: Utbyter du någon kunskap om just baljväxtodling med andra odlare på något sätt, informellt eller formellt?

A: På sistone har jag haft en del kontakt med Kalmar-Ölands Trädgårdsprodukter. Så där har jag pratat en del. Sen i mitt jobb som rådgivare kommer jag i kontakt med många lantbrukare men det är ju ingen annan som har hållit på med just de här börnorna så där har jag inte haft så mycket utbyte ändå, med andra odlare. Men jag har ju diskuterat med forskare och andra rådgivare. Sen har jag hämtat information från Kanada. Där finns mycket att hämta, det borde egentligen finnas på många fler ställen i världen men Kanada är ju enkelt på det viset att det är ett språk man kan förstå. Kanada är världens största exportör av linser och de är stora på bönor också, annars, mycket av de ekologiska börnorna man köper de kommer ifrån Kina, och Indien är världens största producent av linser. Så att det finns ju naturligtvis kunskap och det

odlas ju en massa bönor i södra Europa, så att ja, det finns ju jättemycket man hade kunnat hämta. Sen har vi ju då Öland som odlar bruna bönor, de kan ju det och det mesta är ju likt.

Q: Jag tänkte lite med försäljning och marknadsföring, hur säljs produkterna?

A: Jag har stått på lite marknader själv men det är inte fantastiskt bra utan det är mer för att det är ett skyltfönster liksom. Sen säljer jag via Bondens Skafferi, det är bra. De kommer och hämtar och sen säljer de vidare till restauranger och butiker. Då är ju de en mellanhand, det är jättebra. Sen blir det en del som hittar mig via Facebook och som beställer via mail. Där hade man kunnat utveckla det till en fullskalig webbshop, så att man hade fått det mer automatiserat. Lite mer hade man kunnat göra. Men så det är både direkt till konsumenter och skickar i lådor, fem- eller tjugokilos lådor.

Q: Har du några butiker också som du säljer till?

A: Ja, jag har några som jag själv skickar till, sen har Bondens Skafferi några som de levererar till.

Q: Är det lätt eller svårt att nå ut med produkterna, jämfört med de andra grödorna du säljer?

A: Ja men inom lantbruket är man ju så van vid att man odlar, sen kör man iväg och tippar hos Lantmännen eller motsvarande då, sen så får man betalt några månader senare. Sen gnäller man lite på priset men man gör ingenting åt det, för det är liksom den vägen man går. Så det här är ju naturligtvis mycket svårare, men det är också väldigt spännande, man kan påverka sin situation. Och jag sätter priset, sen är det ju jättesvårt att sätta priset men det är ändå jag som skickar en faktura när jag har sålt det. Det är spännande och kul att sälja det på det viset. Men visst är det svårt och det tar mycket tid.

Q: Så vilka strategier har du för att nå ut och få sålt?

A: Vi kör lite via Facebook sen har jag en webbsida som just nu nästan ligger nere. Där skulle man kunna satsa mer. Sen via Bondens Skafferi. Man hade kunnat lägga mycket, mycket mer på att ringa runt till de butiker som har den inriktningen, det hade man kunnat göra mycket mer. Men det är ju den här tiden som ska räcka till allt. Jo! Sen är det en aspekt till, jag har inte hunnit med att rensa så jag har inte vågat marknadsföra mig så mycket. Men nu är det en tjej som gärna vill ha timjobb som hjälper mig att rensa och packa. Så nu har jag lite lättare för att leverera.

Q: Du menar att du inte har haft så stort lager?

A: Nej jag har inte haft alls mycket lager färdigt utan då har man fått rensa efterhand och så.. ska man hinna med. Då har jag inte vågat göra reklam. Senaste halvåret har jag sålt mer än jag gjort tidigare. Så det lossnar ju efterhand. Det gör det verkligen.

Q: Vi pratade lite om det innan, men hur upplever du bemötandet från branschen?

A: Man är väldigt traditionell, det ska vara stora kvantiteter för att det ska vara intressant. Så är det ju, som Kalmar-Öland som är de enda som hanterar bönor i en större skala idag. Då tar det en dag för de att städa igenom sin sorteringsanläggning. Skulle man då köra igenom, säg att jag har två ton av en sorts bönor, då kör de igenom det på en kvart och sen måste de städa en dag igen innan de kör med nästa sorts bönor. Så visst är det ett problem.

Q: Men du sa att det var positivt från konsumenternas sida?

A: Ja!

Q: Vad tycker de om kvalitet och smak, har du fått någon respons på det också?

A: Nja, jo men det har väl varit positivt. Framförallt är det positivt själva grejen, att det finns svenska bönor. Det är väl det som har varit mest positivt. Sen de svarta har varit bra kvalitet på. De andra har jag sålt så lite av så jag kan inte riktigt säga vad konsumenterna tycker om det.

Q: Hur värderas lokalproducerat i det här sammanhanget?

A: Framförallt är det ju att det är svenskodlat, det är nog den viktigaste aspekten där. Men annars, på marknader och så är det ju lokalproducerat, då är det väldigt intressant.

Q: Hur ser ekonomin ut för baljväxter jämfört med andra grödor som du odlar?

A: Ja som sagt, ekologiska morötter är ju väldigt bra ekonomi i, det är bättre. Men kan jag rationalisera hanteringen lite mer så kan det bli bättre ekonomi i baljväxter än i spannmål till exempel, det kan det bli. Men man lägger ju mer tid på det. Så att det inte självklart att man har bättre timlön på det men det kan ju bli mycket mer pengar per hektar av baljväxter än av spannmål. Men den springande punkten är om man kan få det tillräckligt rationellt så att man inte lägger för mycket tid per kilo.

Q: Då är det främst efterarbetet som tar tid?

A: Ja, absolut!

Q: Får du något stöd för försäljningen och marknadsföringen av bönorna?

A: Stöd, alltså ekonomiskt?

Q: Ja eller hjälp, att det är någon annan som sköter det.

A: Ja, Bondens Skafferier säljer ju åt mig, men å andra sidan tar de ju procent på det. Men annars har jag ingen hjälp. Visst det hade varit häftigt om man på något vis hade kunnat.. alltså någon som är duktig på det hade ju kunnat göra ett bra jobb där.

Q: Vill du rekommendera baljväxtodlingen till andra, det som du gör?

A: Jag har varit lite försiktig med det för så länge man inte har någon teknik för att hantera det efter skörd så kan jag ju inte rekommendera någon annan att odla. För då står man där med samma problem som jag har stått med. Så därför har jag varit lite försiktig. Det handlar om att få en rationell hantering så att man klarar av det utan för stora kostnader. Men nu har det ju öppnats lite möjligheter. GoGreen ska ju satsa på svenska nu. Svenska bönor, så de ska provlansera till sommaren eller något i den stilen, där har jag sålt lite svarta bönor till dem. På Öland har man odlat vita bönor och kidney bönor. Så då helt plötsligt kan det ju öppna sig en marknad och då rekommenderar jag det ju definitivt andra att odla. Men då handlar det om vilket pris man är beredd att betala. GoGreen satsar ju i första hand på att det ska vara svenskproducerat. Frågan är om de är beredda att betala även för ekologiskt. Vi får se.

Q: Tycker du att baljväxtodlingen ska främjas generellt i Sverige?

A: Ja, absolut.

Q: Varför?

A: Dels handlar det om en större fråga; att vi behöver äta mindre kött och mer baljväxter. På det viset ska vi främja baljväxtodlingen för den sakens skull. Sen handlar det om att vi ska öka självförsörjningsgraden av baljväxter. Både till foder och till humankonsumtion kan vi odla mer baljväxter. Vi borde vara självförsörjande på baljväxter, kan jag tycka! Det är ju en säkerhetsaspekt och en global fråga. Att vi inte ska tära på.. vi lever ju alldeles för mycket på andra delar av världen! Det bör vi göra mindre än vad vi gör idag.

Q: Ser du något behov av ett nätverk eller någon sorts sammanslutning för baljväxtodlare, för att utbyta kunskap och erfarenheter?

A: Ja, kanske. Det finns ju lite olika. Det finns ju baljväxtakademin som jag tyvärr inte har engagerat mig så mycket i. Det behövs ju kunskapsöverföring, det tror jag, men i vilket forum och i vilken form vet jag inte riktigt, vad som kunde vara bäst. Det är ju det här att allting tar tid och då behöver man hushålla med tiden. Så vad ska man lägga tid på? Både för den som har kunskap och den som behöver kunskap, hur gör man det så effektivt som möjligt?

Överföringen. Jag vet inte.

Q: Jag tror jag har fått med det mesta, är det något du har tänkt på som du vill tillägga?

A: Nej, jag vet inte. I olika skeden har man ju olika utmaningar. Det som är utmaningen för mig nu är dels att rationalisera rensningen och i viss mån även paketeringen. Sen handlar det ju då om kontakter för försäljning. Rationalisera rensningen handlar om tid och ekonomi och kontakter för försäljning handlar framförallt om tid. Visst, hade det funnit ett nätverk av ekologiska butiker så man bara hade kunnat skicka informationen till ett ställe, det hade ju varit bra.

Transkribering av intervju med Sven, 2013-12-02

Q: Vilken roll har du i förhållande till odlingen?

A: Projektledare i det här projektet och projektet syftar ju till att få fram fler svenskproducerade livsmedel och där har ju vi tidigt sett att bönorna har en väldigt stor potential. Vi äter alldeles för lite bönor, det är bra proteiner. Det finns många skäl att äta bönor, vi kanske inte behöver fördjupa oss i det men det är ju alltifrån miljö och klimat, kvävefixerande för jordarna, det är bra i växtföljden, det finns alla möjliga goda skäl att hålla på med bönor. Det är ett bra och billigt livsmedel. Vi vart, väldigt tidigt i det här projektet intresserade av bönor. Vi tror också att det finns, hos konsumenterna, ett intresse för att äta mer bönor. Man drivs av det här... Man konfronteras med klimatpåverkan med kött, det är matfusk, det är allt möjligt. Svenskodlade bönor är väldigt klockrent i förhållande till de här parametrarna. Därför har vi gått på bönor. Det är bakgrunden för oss.

Q: Är det ekologisk eller konventionell odling?

A: Alltså, där är såhär. Vi försöker ju göra allting ekologiskt och alla våra odlare som odlar bönor här i Uppland är ekologiska odlare. Men, de stora aktörerna på bönområdet i Sverige, som vi är beroende av, av samarbete med, dels för att de har anläggningen dels för att de har kompetens, det är Kalmar-Ölands Trädgårdsprodukter. Som tar fram de bruna bönorna i Sverige. De har inte ekologiska odlare, de har några enstaka. De har ganska liten volym, de kan inte expandera den volymen. Det tar flera år innan man får en gård certifierad och de har inte den drivkraften. Och inte riktigt möjligheten att expandera det. Den delen av odlingen som vi använder på Öland är konventionell. Sen har vi också en grupp odlare i Kristianstadstrakten och de är ju ekologiska. Det är intressant för marknaden för vi tror att de som är intresserade av såna här livsmedel och de som är så att säga de första konsumenterna som frågar efter det här och driver efterfrågan, de är intresserade av, inte bara svenskodlat, utan också ekologiskt. Kanske mer intresserade av ekologiskt än att det är svenskodlat, till och med. Så det är **definitivt** en oerhört viktig parameter. Men det är den trånga sektorn. Det är **otroligt** svårt att expandera den. Vi kommer inte att klara det. De volymerna som ska ut, om du ska ha en ny bönsort på marknaden, de volymerna som ska ut, det är väldigt, väldigt svårt att göra det ekologiskt. Särskilt om du ska ha flera bönor, som vi nu håller på, som ska ut på marknaden, att få volymer för de bönorna, i ekologiskt. Jag menar, glöm det! Det går inte. Det tar årtal.

Q: Odlingarna ligger runt omkring Uppsala?

A: Runt Mälardalen, runt omkring här då. Sen Öland och sen Kristianstadtrakten.

Q: Vad har du för tidigare yrkeserfarenhet?

A: Jag driver ett innovationsföretag som hittar förnyelsen i många olika verksamheter och vi har då som företag en **lång** historia med bland annat Jordbruksverket och Naturvårdsverket och även Konsumentverket och Energimyndigheten. Att jobba med olika faktorer, saker som påverkar landsbygdsutveckling och landsbygdsföretagande. Det är bakgrunden till att vi har kommit in på det här är vårt samarbete med jordbruksverket specifikt då. Vi hade en dialog med dem om, hur kan vi hitta fler ekonomiska tillväxtmöjligheter för landsbygdsföretag. Då fick vi sätta ihop ett pilotprojekt där vi använder personer som har utländsk bakgrund att hjälpa till att tänka nytt. Det ledde till ett livsmedelsprojekt och på den vägen är det. Så då håller vi på med flera olika livsmedel men överväldigande delen av de här livsmedlen är bönor.

Q: Hur länge har det här projektet varit igång?

A: Det beror på hur man räknar. Först hade vi ett pilotprojekt 2011 sen är det ett fullskaligt projekt i tre år, 2012, 2013 och 2014, med kommunal finansiering, lite finansiering från tillväxtverket och LRF och sådär va. Nu har vi precis fått veta att vi får pengar från Vinnova också för ett treårigt projekt från och med nu i höst. Så att projektet kommer bli längre än de

ursprungliga tre åren. Just för att vi ska knyta ihop livsmedelskedjan för de här bönorna och se till att de verkligen etablerar sig på marknaden under våran projekttid. Det kommer hålla på åtminstone in i 2015 och kanske halva 2016 som det ser ut nu, det kan ju bli ännu längre men det vet vi inte.

Q: Hur gammal är du?

A: 57 år.

Q: Vet du ungefär hur många hektar som baljväxterna odlas på? Det är ju olika gårdar men ungefär?

A: I år så har vi producerat 4 bönor, ungefär 5 ton. Det är ju färre hektar, som introduktion. 5 ton per böna. Det är ju det som introduceras nästa år. Nästa år ska vi leverera, för några bönor 10 ton och för några bönor 20 ton. Och det kommer bli fler sorter än tre nästa år. Så att där kan du ju räkna baklänges då och se hur många hektar det är.

Q: Är det några andra grödor med i projektet också?

A: Ja, det är det. Vi ska hitta nya grödor som inte odlas i Sverige men som har en intressant potential. Vi håller på med bovete. Vi håller på med andra fröväxter, vi tror att det kan finnas andra, som quinoaliknande fröväxter. Vi håller på med en hel del specialgrönsaker, olika gurkor, pumpor, baby leaf av olika slag, mycket örter och sånt. Så det är många olika grödor, överallt där vi ser att det finns en marknad och det finns en potential att odla de i Sverige så är vi intresserade. För din information, vi har tre kriterier som de nya grödorna som vi introducerar ska uppfylla. Dels ska det vara bättre ekologi än det vi odlar idag, det ska tillföra någonting när det gäller hälsa – vi ska inte äta någonting som vi mår sämre av och det ska tillföra ekonomi, det ska leda till en ekonomisk utveckling. Är det så att en ny gröda uppfyller de tre kriterierna då är vi intresserade att se om vi kan skala upp det.

Q: Var det tre sorters bönor detta året?

A: Ja, som kommer ut på marknaden. Vi har odlat fler bönor men det är tre stycken som kommer ut på marknaden. Det är en vit böna, en svart böna och en kidney böna. Som kommer ut under varumärket GoGreen i augusti, augusti 2014 alltså.

Q: Vad motiverade er att börja med just baljväxter?

A: I och med att vi såg att det är ett väldigt bra livsmedel, det är ett billigt livsmedel, och att det uppfyller de här tre kriterierna då. Det leder till ekonomisk utveckling, det är bättre hälsa och bättre ekologi. Bönderna är jätteintresserade av de här bönorna. De är bra i växtföljden.

Q: Finns det aktörer i omgivningen som stöttar den här baljväxtodlingen på något sätt, ekonomiskt eller socialt?

A: Ja, det är ett samarbete med, framförallt då Uppsala Kommun och kommunen är ju dels intresserad av att finansiera det här för att det är en landsbygdsutveckling, ekonomi för landsbygdsutveckling som de tillskjuter. Det är 20 000 bönder i Uppsala kommun. Det tänker man inte på, det är en storstad va, men det är mycket lantbruk i Uppsala kommun. Det är intressant för dem. Men den **avgörande** faktorn, varför kommunen finansierar det här, de här personerna som vi engagerar i det här utvecklingsarbetet, personer med utländskt bakgrund som har odlarbakgrund eller till och med agronomer och så vidare, de är ju annars arbetslösa, vi har rekryterat bara arbetslösa personer. Heter du någonting konstigt och är agronom då är det väldigt svårt att få jobb, att få förtroende att få vara agronom på den svenska landsbygden. Det är väldigt svårt och vägen dit är väldigt lång. I och med att de får anställas utav oss i det här projektet och får yrkeserfarenhet, lär sig ord, jargonger, lär sig hur det fungerar på en svensk gård, vi har utbildat dem i motorsåg, röjsåg, köra fyrhjuling, köra traktor, alla möjliga såna här grejer har de fått utbildning på naturbruksgymnasium. Det gör att de får mycket lättare jobb på landsbygden. Så för kommunen är det ju en vinstlott för varje person som får ett jobb istället och börjar försörja sig på och betala skatt. Det är ju en oerhörd vinst för kommunen. Alternativet är socialbidrag. Så vi stötts utav kommunen, vi stötts utav LRF, regionalt, och så stötts vi utav Lantmännen-företagen och som du hörde nu då, lite grann av

Tillväxtverket och lite Vinnova.

Q: Jag har lite odlingstekniska frågor, du får svara så gott du känner till. Vilka utmaningar och problem har ni ställts inför i odlingen?

A: Det finns flera olika problem. Dels så har ju inte bönder, eftersom vi bara, traditionellt sett, har odlat bruna bönor i Sverige – och på Öland. **Där** finns all utrustning. Där finns såmaskiner, tröskor och allting sånt där för bönodling. Och det finns en enorm kompetens. De problemen som vi har stött på här, när det gäller odling, och börja om. Börja på ny kula med odling utav bönor här, det är en del utrustning som de inte har. Det som går att göra med konventionell utrustning, det har ju gått bra. Men till exempel att så bondbönor – det är väldigt, väldigt svårt i och med att de är stora nästan som femkronor. Det går inte att så de med vanliga maskiner. Vi har använt en gammal potatissättare som vi hade bemannad med två personer. För att kunna sätta bondbönorna i lite större skala, lite större arealer. Sen är det en kompetensfråga, du måste så bönorna så att du kan radhacka och så att du kan tröska de sen. Den kompetensen har inte funnits. Vi trodde kanske att det skulle gå lättare. Men, de som är nya på bönor.. Vi har ju haft kompetens i vårt team, vi har haft personer från JTI, Jordbrukstekniska Institutet, från SLU och ett växtråd från Lantmännen – med, i det här, som har stöttat och tillfört kunskap. Men det har ju gjorts fel, på en del ställen på olika sätt och i olika skeden, **ändå**. Som har gjort att vi inte fått optimala skördar. Så det är väldigt mycket kompetens man måste jobba med och det är mer än vad man tror. Sen så behöver vi komplettera maskinellt, beroende på vilka bönor det är.

Q: Utmaningar är både kunskapsmässigt och att utrustningen inte finns?

A: Mm. Sen är det en tredje grej. Bönorna ska ju passa för våra jordar och för vårt klimat. Där har vi ju en del försöksodling och en del försöksverksamhet för att hitta de bästa sorterna. På grund av att vi hade en väldigt, väldigt torr sommar i år har vi fått låga plantor, de är väldigt låga. Baljorna blir liggande, nästan på mark. Då går det inte att tröska de utan då måste man stränglägga de och sådär. Det har vi inte haft utrustning för här. Vi ska försöka, till nästa år, hitta kanske mera högväxta sorter. Det finns ju framförädlad. Det är bara svårt att få tag på och allt det där. Man upptäcker efterhand vad som passar och vad som fungerar. Sen är det en årlig variation också. Det är utvecklingsarbete och där är vi inte klara såklart.

Q: Vilka lösningar har ni ändå valt på de här problemen? Du pratade om den här potatismaskinen?

A: Vi ska åka över till England i vinter och titta på maskiner som man använder där för.. Där är ju bondbönor, broadbeans - som det heter där - mycket större, en mycket större artikel. Det produceras mycket mer. I Sverige har vi ingen kommersiell produktion av bondbönor. Vi ska titta och se hur deras maskiner ser ut, vi vet att det finns maskiner som klarar av det. Eventuellt att köpa in det då, att någon bonde har en sån här. Bondbönor just går ju väldigt bra i den här regionen. Mycket bättre egentligen än i södra Sverige. Så det är alldeles utmärkt. Vi tittar på om vi kan utrusta oss med rätt och sen hitta sorter som är så lätta som möjligt odlingstekniskt att hantera.

Q: Hur påverkas gården som helhet av odlingen av baljväxter?

A: De har än så länge, i den här regionen i Uppland, har det varit ganska marginellt. Det är en bonde som har odlat bondbönor i lite större skala, det har gått jättebra och det har varit betydelsefullt för honom. Men det är inte förrän vi skalar upp det och får lite större volymer som det får någon betydelse för gården. I det här projektet har vi ambitionen att de intäkterna som kommer utav den nya grödan ska tillfalla gården. Det är därför vi lever på projektmedel, för att bonden verkligen ska se att det finns en ekonomisk vinst att hämta genom att göra det här för då blir det attraktivt för fler. Men det har inte slagit igenom ännu. Det kan jag berätta för dig, när det gäller Kalmar-Öland Trädgårdsprodukter, som är en ekonomisk förening som samordnar odlarna på Öland, de har ju varit väldigt, väldigt inriktade på bruna bönor och försökt utveckla den som produkt med olika typer av inläggningar och såser och sådär. När vi

började prata med de för ett år sedan presenterade de sig som bruna böndlare, nu presenterar de sig som böndlare. Nu är de väldigt intresserade av andra bönor och vi har fått ett jättefint samarbete med dem. Fler och fler utav lantbrukarna där ser ju att det här är intressant för dem. Vi har en **otroligt** fin skörd av kidneybönor på Öland, det är outstanding! Det sprider ju sig så det blir ett intresse hos andra lantbrukare. Vi tror att det kommer bli en efterfrågan, ett sug, hos flera lantbrukare att vilja odla bönor. Det är ju inte så dum.. avansen, priserna på de här bönorna är ju bra, det är attraktivt.

Q: Hur säljs produkterna eller hur kommer de säljas? Via GoGreen sa du?

A: Ja, vi har ett samarbete med GoGreen för vi insåg att vi behöver ju ha någon form av marknadskanal. Att komma med en ny böna och ett nytt varumärke. Det är lite för stor utmaning. Eftersom vi då har ett samarbete med LRF var det naturligt för att vända oss till Lantmännen-företagen. GoGreen var jätteintresserade, tidigt, av att försöka bredda sitt sortiment. De visste också att konsumenterna frågar efter svenskodlade bönor, det är jätteintressant. Så det kommer att bli, i deras marknadsföringen, just att det är svenskodlat kommer bli väldigt profilerat. Det kommer stå väldigt tydligt på paketet att det är svenska bönor.

Q: Det kommer säljas till livsmedelsaffärerna främst?

A: Ja, de distribuerar ju, nu är det ju en sån liten mängd under 2014 så att det blir mer ett specialsortiment, vi har bara 5 ton utav varje böna. Men från 2015 kommer det bli tillgängligt egentligen för alla butiker; ICA, Axfood, alla, COOP, att ta hem det här.

Q: Har du upplevt att det är lätt eller svårt att nå ut med produkterna?

A: Intresset är jättestort. Vi har en jättebra dialog med GoGreen. Alla vi pratar med säger; vad intressant!

Q: Är det både branschen och konsumenter?

A: Ja, vi får bara intresse. Det är ingen som säger; hur tror ni att det där ska gå? Det är det ingen som säger utan alla säger att det där är jätteintressant, det är klockrent, kör på! Vi tror att konsumenterna kommer att ta emot de här produkterna och vara intresserade av dem.

Q: Vet du hur konsumenterna upplever kvalitet och smak? Har ni fått någon feedback på det?

A: GoGreen har kockar som provlagar de här bönorna. De måste ha en viss kvalitet för att de ska acceptera dem. De får inte spricka sönder och bli ärtsoppa liksom. De måste vara snygga, behålla färgen – och så vidare. Och de har godkänt kvaliteten på de här och tyckte till och med det var bra kvalitet, väldigt bra kvalitet. Jag förväntar mig att konsumenterna inte tycker det är sämre än andra produkter – tvärtom.

Q: Jag tänkte på vilka strategier ni har för att nå ut, är det något mer än GoGreen?

A: Ja, alltså. De håller ju på med torra produkter, packar i påse eller kartong. Eller såna här våtpackade då som ligger kokta, alltså ready-to-serve, som man håller upp och värmer bara. Konserv fast i papperspaket, som man har numera. Men vi håller ju på att titta på möjligheten att skörda de här bönorna färska. Då är det ju andra aktörer. Då ska de ju fryspackas och distribueras till frysdiskar och sånt där. Det gör ju inte GoGreen. Då kan det ju komma in andra aktörer. Sen finns det andra som tittar på vad vi håller på, vi har andra aktörer med som tittar på eventuella andra tillämpningar utav bönor och liknande produkter vi håller på med. Vi håller också på till exempel med en lupin. Det är en väldigt intressant gröda eftersom den kan användas som livsmedel, den kan användas som djurfoder och den kan användas som vegetabilisk gelbildare. Du vet att gelbildarna som man använder i livsmedel och godis och allting sånt där, de är animaliska?! Det är många som tycker det är jobbigt.

Q: Så det kan ersätta gelatin?

A: Ja, vi har ett företag som tittar på möjligheten att ta fram en vegetabilisk gelbildare, av en utav våra bönor, eller lupin då. Så det finns fler aktörer än GoGreen i projektet.

Q: Hur värderas lokalproducerat i det här sammanhanget?

A: Det som vi hör, det som marknadens aktörer säger och det som man kan dra utav

konsumenternas beteenden. Det som jag nämnde för dig nyss. Det ekologiska är förmodligen det viktigaste. Vi vet att många tittar efter nya produkter och tittar då efter ekologiskt, men... Och lokalproducerat – gärna. Men, det kommer i andra hand. Om man tittar till exempel på vad Saltå Kvarn är, Saltå Kvarn är en importfirma. Det tror man inte va, men de har lyckats med sin image. Jordnära, det känns väldigt lokalt och väldigt äkta vara. De har gjort ett fantastiskt jobb med sin marknadsföring och är enormt duktiga men det är en importfirma. De prioriterar **hur** det är odlat, framför att det är lokalt. Det kan vara en ekologisk fördel att transportera maten ändå i deras kalkyl. Det får man respektera, så ser många kunder det. Men vi tror att.. Vi ska försöka nå de som värderar att det är svenskt också. Sen ska vi försöka komma så långt det går på den ekologiska, att uppfylla den ekologiska förväntan som kunderna har. Men det är en balansgång mellan de här två parametrarna, vad kunderna värderar, det får vi ju se. Det finns ju väldigt lite ekologiska bönor att köpa. Det är svårt att odla ekologiskt, det är väldigt mycket ogräs i bönorna. Så är det.

Q: Hur ser ekonomin ut för baljväxter jämfört med de andra grödor som producenterna odlar?

A: De på Kristianstadslätten till exempel, de odlar ju allt från morötter, lök, spannmål, bönor och allt möjligt. Du måste ha en bra kalkyl, en bra bidragskalkyl för att de ska vara intresserade. De omsätter 100 000kr per hektar på morötter. De har ju ett val. De optimerar ju sin vinst, så är det. Du måste ha ett bra erbjudande. Vi tror att bönorna kan bli bra, kan bli en bra avkastning. Det viktigaste är kanske inte enbart nettovinsten på bönan. Växtföljden är ett av de starkaste argumenten. De behöver ju ha växtföljden. Kan du då tjäna bra och samtidigt få en bra gröda i växtföljden, då är de ju intresserade.

Q: Sköter erat projekt någon typ av försäljning eller marknadsföring?

A: När det gäller bönorna går de via GoGreen än så länge. För att de tar hand om all vår produktion. Det kan ju hända att vi får produktion längre fram utöver vad de är intresserade av och då vänder vi ju oss till andra aktörer. Sen har vi ju andra grönsaker. Vi håller ju på och tittar på vilka grönsaker, i vid mening, som är lämpliga att odla här och som tillför lantbruket någonting. De marknadsför vi och säljer själva. Där ute vid Ulva Park, som är vår försöksanläggning, ett växthus och en hektar mark. Där vi håller på och laborerar med alla grönsaker. Det ligger utanför Uppsala, ungefär 8 kilometer norr om Uppsala. Där har vi en butik och sen så levererar vi till, framförallt lokala restauranger och butiker, därifrån. Sen har vi också nu, under uppbyggnad, ett samarbete med en stor grönsaksgrossist. Som vi kommer köra med nästa år. Vi kommer odla mer på beställning från dem. De säger att våra krögare vill ha spansk körvel, ramlök och såna här grejer, som inte finns att köpa någonstans. Så kommer vi överens och så odlar vi upp dem och det är ju vad de tror att de kan sälja. Det jobbar vi med parallellt med att vi jobbar med lantbrukarna och den här storskaligheten att få ut det via GoGreen. Den försöksverksamheten vi har, när vi ser att det börjar ta fart och börjar löna sig, plockar vi ut de och lägger ut dem på bondgårdar och skalar upp det. Men en del grönsaker kommer hela tiden vara tvungna att gå via en central försäljningsport, det måste vi ju sköta själva.

Q: Har du behövt göra några kunskapsmässiga eller ekonomiska investeringar? Du pratade dels om maskiner och...

A: Ja, på lokal nivå, på gårdens nivå, kan det bli fråga om en del maskinella investeringar. Ska vi börja odla färskt och skörda färskt måste man kanske ha andra anläggningar för transport, kyltransport och frysa. Du ska ju frysa inom någon timme eller två, 90 minuter eller vad det är helst. Då kan det ju bli fråga om investeringar men det håller vi inte riktigt på med än. Det ska vi se om vi kanske kan få igång under det här projektet också. Men sen, en utmaning är ju också att sen, du måste ju rensa bönorna och konsumenterna ställer ju väldigt höga krav, eller inte krav men det är förväntningar från konsumenterna. Om du tittar i en påse med bruna bönor, då är alla bruna bönor exakt lika stora, exakt samma färg. Det är **FRUKTANSVÄRD** utmaning. Det är **otroligt** mycket som krävs för att du ska ha den

kvaliteten. Det finns det en anläggning i Sverige som kan rensa på den nivån och det är på Öland då i Färjestaden hos Kalmar-Öland Trädgårdsprodukter. De kan väga börnorna, de har laserskanning och så vidare. Det är den trånga sektorn. De har ju begränsad lagringskapacitet i silos och allt sånt där va. Du kan inte få ut hur många bönor som helst till vilket tempo som helst i Sverige för du måste gå via dem. Annars får du bygga en rensningsanläggning med laserskanning och färgskanning och allting, det är ju hur mycket pengar som helst.

Q: Så allting går via dem idag?

A: Ja, allting går via dem idag. Annars får du skicka utomlands och rensa någonstans i Danmark eller någonting. Men dit har vi inte kommit utan vi har ju ett jättebra samarbete med dem, så det funkar ju. Men så är det i Sverige, ska du få fram flera bönor så måste du jobba med dem som odlar bönor där.

Q: Vad är minimigränsen för att komma in där, jag tänker i antal ton bönor för att det ska vara värt att köra i deras anläggning?

A: Nja, det är en ekonomisk förening, det är vad lantbrukarna där i den föreningen tycker är intressant för dem, att satsa på. Är det inte intressant för dem.. De rensar inte någon annans bönor, det måste vara deras grej, någonting som de är intresserade av att hålla på med och som gagnar dem. Med all respekt, så måste det ju vara. Det är en ekonomisk förening, de äger grejerna. Det är ett samarbete med dem, när det är attraktivt så är de intresserade. Nu har de sett att det är en väldigt intressant potential i bönor. De är ju intresserade och vill gärna ha fler bönor, de vill bli störst på bönor. De vill bli en seriös konkurrent till importen. De vill ta över marknadsandelar från importen. Bruna bönor minskar ju i försäljning varje år. Militären har slutat att köpa bönor. De serverade ju bönor varje torsdag till alla bevar. Sen dör en generation bruna bönätare varje år. EU-stödet för bruna bönor försvann nu. Det är ju en tynande tillvaro för den bruna bönan. Och det finns ju fler bönor som är väldigt intressanta för konsumenterna. Det här är ju jätteintressant, spännande samarbete med dem. Men där ser man hur det funkar; du måste kunna rensa dem – det finns en anläggning.

Q: Skulle du rekommendera den här baljväxtodlingen till andra projekt? Det som ni gör idag?

A: Ja, det finns en enorm potential. Jag tror det finns väldigt stort utrymme för mer bönor, på marknaden och hos konsumenterna. Vi äter ju minst bönor i Europa och vi äter mest kött i Europa. Det finns ju många skäl att ändra det, så det blir en bättre balans. Jag tror ju att börnorna har en framtid. Vi skulle i princip kunna bli självförsörjande på bönor i Sverige om vi ville. Vi har jättebra jordar, vi har bra varierat klimat, det är sällan skördarna blir förstörda helt här i Sverige utan vi har ganska bra förutsättningar att odla. Så det skulle jag definitivt säga, det finns många.. Jag tror att det kommer bli många i framtiden som odlar bönor i Sverige.

Q: Ser du något behov av ett nätverk eller någon sorts sammanslutning för baljväxter?

A: Ja, vi håller ju på och bygger ett sånt kan man säga. Därför att du måste ha kompetens, du måste utrustning, du måste rensa dem, du måste ha marknadskanalerna. **Alla vinner** på att samarbeta. Vi har ju ett ganska stort nätverk i och med att vi har ett nationellt projekt där vi involverar alla nyckelaktörer, inte alla men många nyckelaktörer och det expanderar ju hela tiden. Linser börjar komma in nu, lupin börjar komma in nu. Det finns ju fler och fler olika typer av aktörer som ansluter sig till det här samarbetet som vi har.

Q: Är det Ulva Park som är kärnan i nätverket eller är det informellt mer?

A: Än så länge är det vi som tar initiativet och sådär men vi sitter ju inte som ägare utav nätverket på något sätt utan vi bara förmedlar kontakter och knyter ihop alla aktörer så att det blir ett nätverk. I det här Vinnova-projektet nu så ska vi knyta ihop livsmedelskedjan, det är det som är hela poängen i det projektet, att knyta ihop livsmedelskedjan för de olika producenterna hela vägen ut till konsument och lösa de problemen som finns på vägen, i överlämnandet mellan producent och förädlare. Livsmedelsproducent, marknadsaktörer och konsument. För om det blir problem för någon aktör så stannar det av, då får du inte ut

grejerna. Vi ska knyta ihop hela den där kedjan. Och knyter vi ihop den och får det att fungera, då är det ju bara att ösa på med flera produkter.

Q: Jag tror jag har fått med det mesta...

A: Sen så är det ju ett lärande hela tiden. Vi håller ju fortfarande på och provar sorter, som jag sa. Plötsligt kan man ju få någon skada, vi fick ju ett angrepp på bondbönorna. Det var meningen att de skulle ha gått ut, till konsument också, nästa år. Så får vi kolla på vad som har hänt med dem, de är inte bra, de är inte tillräckligt bra, de var jättefina vid skörd men någonting har hänt. Du får hela tiden bygga upp kompetens omkring det här. Det, så att säga, gör det ju attraktivt att samarbeta för att om kompetensen finns i nätverket och vi kan använda den. Samarbeta om maskiner, samarbeta om kunskap och allting sånt där. Det gagnar **alla**. Alla drar nytta av det där och tjänar pengar och marknad på det där. Det är sånt som vi kan förmedla. Vi är en katalysator i det här som hela tiden får det att hända. Det har inte uppstått utav sig självt – bönodling i Sverige. Det är väldigt tydligt att det är så, det händer inte utan att någon gör det, det uppstår inte utav sig självt. Men när väl någon tar tag i det och börjar dra i det här då är det många som är intresserade av att hänga på. Det är väl det vi har lyckats med – att få ett intresse. Sen är det ju ganska många aktörer som är involverade...

Q: Vad bra!